

O početku in zgodovini beležniške naprave.

Studija dra. Vladimira Pappafave, odvetnika v Zadru.

V prvotni dobi, ko so vladali prirodni zakoni z neukročeno silo v ljudskem srcu in ko je kraljevala na zemlji odkritosrčnost, v oni davni dobi, ko je bila znanost pisanja še neznana in ko človek nikakor še ni znal svoje misli in svoje volje razodevati po znakih, ko so bili posli povsem redki in neznatni, pogajali so se ljudje med seboj ustno.

V onih srečnih časih, pravi Rousseau, bili so bogovi sodniki ljudskega delovanja in v njihovi prisotnosti izrekli so se obeti, sklepale pogodbe, zaveze in dogovori. Zemljino lice bila je knjiga, v kateri so se shranjevali spomini. Trde skale, debela in nagomiljene stene, na ta način po ljudski roki posvečene, bile so na nek način strani te vedno odprte in vsakomu pristopne knjige. Prišežni bunar, stari Mamrijev hrast itd. bili so, res neotesani, toda veličastni spomeniki o svetosti pogodb. Nikdo se ni upal dvigniti bogokletne roke na taka znamenja in te tihe priče so s svojo avtoriteto ljudsko vero bolj varovali, nego morejo to včasih najstrožji zakoni.

Ko so se po blagotvornem vplivu civilizacije pomnožili medsebojni odnošaji med narodom in so se odprle meje trgovini in obrti, a z druge strani, ko so se pomnožili zločini in verolomstva, čutili so ljudje potrebo, da sklepajo pogodbe v prisotnosti dveh ali več oseb, katere bi mogle pričati o dogovoru in odnosnem sklepu.

Toda tudi to spričevalo bilo je nestalno in pogosto zgodilo se je, da so ostale pogodbe radi slabega spomina, nepoštenja ali smrti strank ali prič na pol izvršene ali neizvršene. Radi tega, ker so se ljudje preverili o potrebi pismenih znakov, da ž njimi odpomorejo nestalnosti in minljivosti ustnega dogovora, odločili

so se, da svojim nagodbam zagotove trajnost, da je osvedočijo simboličnimi znaki, hieroglifi, črkami.¹⁾

Ker pa velika večina ljudij ni bila vešča pisanja, morali so se obračati na malo število onih, koji so bili temu vešči. Od tod je vzrasel popolen stan ljudij, kateri so uživali obče spoštovanje kot hranitelji vede in kot zvesti voditelji in svetniki naroda.

Pri Hebrejcih — da že ne govorimo o Egipčanih in Asircih²⁾ — nahajamo ustanóvljeno neko vrsto beležnikov, tako zvanih pisarjev, kateri so, med tem ko so poslovali kot tajniki narodovega vladalca, imeli ob enem nalog, da sprejemljajo konvencionalne spise, kateri so se imeli shranjevati pod javnim pečatom. Oni so v večem delu nagodeb beležili, in to z največjo hitrostjo, priproste znake, kakor se to razvidi iz druge kitice XLIV psalma: „Lingua mea calamus scribae velociter scribentis“, a vsaki teh znakov bil je znamenje za jedno besedo.³⁾ Te nagodbe in sicer tudi one sestavljene od samih strank ali po enem izmed prič, morale so biti napisane v dveh izvodih. Jeden teh izvodov so pisarji zaklenili, udarivši nanj javni pečat, a drugi so pred svedoki izročili tretji osebi, kakor da bi ga mogel vsak prečitati.⁴⁾

Ti pisarji, izmed katerih imenuje sveto pismo Sareja, Dabija, Salemija, Echana, Asiela itd. bili so opremljeni s sveče-

¹⁾ „Cet art ingenieux

De peindre la parole et de parler aux yeux,

Et par de traits divers de figures tracées,

Donner de la couleur et du corps aux pensées.“

²⁾ Kdor bi se hotel seznaniti nekoliko o pisarnah pri Egipčanih in Asircih, naj bere članek „Chrestomathie démotique“, kateri je napisal Revillout in obelodanil „Journal officiel de la République française“ (od številke z dne 22. avgusta 1877. l. do številke z dne 17. oktobra istega leta), potem časopis *Revue archéologique* (knj. 34. l. 1877.) in delo „Documents juridiques de l' Assyrie et de la Chaldée“, katero sta spisala Oppert in Menant

³⁾ V. 2. Reg. VIII, 17; 2. Reg. XX, 25; 2. Reg. XV, 3; 4. Reg. XVIII, 37; 4. Reg. XIX, 2; 4. Reg. XXXII, 8, 9; Jerem. XXXII, 7, 14; Jerem. XXXVI, 20, etc.; Patritii, *Dissertatio* XXIX, De Scribis.

⁴⁾ Notice historique sur le Notariat par M. Ducruet, Chevalier de la Légion d' Honneur, Ancien Président de la Chambre des Notaires de Lyon. Pour servir de complément à l' Opuscole publié sur ce titre par le Dr. Vladimir Pappafava. Paris, Oudier Frères, 1884.

niškim značajem, a taki bili so tudi zakonski pisarji, kateri so pisali in tolmačili sveto pismo, in narodni pisarji, kateri so oskrbovali neko vrsto sodstva. „Penes sacerdotes“, — pravi sveto pismo, — „erat publica fides, annales temporum et regum.“ A na drugem mestu: „in manu Dei prosperitas hominis et super faciem scribae imponit honorem suum“ — „agri emuntur pecunia et scribuntur in libro, et imprimetur signum, et testis adhibitur.“ (V. Jerem. XXXVI, 10, 12, 20, 23; IV Regum, XII 10; XXII, 3, 8; Esdroe, VII, 6, 11, 12; Matth. II, 4, etc.)

Gospod Ducruet, predsednik beležniške komore v Lijonu, obelodanil je pred nekoliko leti, da popolni neko našo knjižico, svoj članek, v katerem je navedel s svojimi zanimljivimi opazkami poglobitna mesta iz Svetega pisma, v katerih so razloženi tri primeri, kako se je postopalo pri sklepanji in dogovarjanji pogodeb pred ustanovljenjem pisarjev. Navesti je hočemo tukaj doslovno:

Prvi primer iz Stvaritve, poglavje 22.

Sara živela je stoinšedemindvajset let in umrla v mestu Arvoku, to je Hebron v deželi Kanaanski. Abraham žaluje in plaka nad njo. A kedar se je oprostil od svojega mrtveca, govori sinovom Hetovim, rekoč:

Tujec sem in priseljenec pri vas, dajte mi, da imam grob v vaši sredini, da v njem vkopljem mrtveca svojega.

A sinovi Hetovi odgovore:

Čuj nas, gospodar. Ti si med nami kakor knez od boga, v najlepšem našem grobu vkoplji mrtveca svojega, nikdo izmed nas neče ti zapreti svojega groba, da bi ne okopal mrtveca svojega.

Tedaj ustane Abraham in pokloni se narodu one dežele, sinovom Hetovim, in govori jim, rekoč:

Ako hočete, da vkopljem mrtveca svojega izpred svojih očij, poslušajte me in pregovorite za mene Efrona, sina Sarovega, naj mi da dvojno pečino, katera je kraj njegove njive; da naj mi jo za novce, kolikor je vredna, da v njej izkopljem rakev.

A Efron stanoval je med sinovi Hetovimi. In pravi Abrahamu pred vsemi onimi, koji so se pred mestnimi vrati sešli, rekoč:

Ne, gospodar, to ne bode tako; nego čuj, kaj ti rečem.

Podarim ti njivo, in pečino pri njej podarim ti, pred sinovi naroda svojega. Vkoplji mrtveca svojega.

Abraham pokloni se globoko narodu one dežele in reče Efronu pred vsemi: Ako si voljan, čuj me; naj ti dam, kar je vredna njiva, vzemi, pa potem bodem vkopal mrtveca svojega.

A Efron odgovori Abrahamu, rekoč mu: Gospodar, čuj me; zemlja, za katero me vprašaš, vredna je štiri sto mošenj srebra, to jej je cena med menoj in teboj, a kaj je to? Samo ti vkoplji mrtveca svojega.

Ko je Abraham to čul, izmeri pred sinovi Hetovimi srebro, katero mu je Efron naznanil, bilo je štiri sto mošenj srebra, kakor so bili v navadi med vsemi trgovci.

Tako preide njiva, nekdam Efronova, v kateri je dvojna pečina, proti Mamriji v Abrahamove roke, njiva kakor tudi pečina in vsa drevesa na njivi in po njeni meji naokolo ter postane njegova pred sinovi Hetovimi in pred vsemi, kateri so hodili skozi mestna vrata.

Potem shrani Abraham svojo ženo Saro v dvojni pečini na njivi proti Mamriji, kjer je mesto Hebron, v deželi Kanaanski. Zemlja in pečina na njej postala je tako Abrahamova, da bi na njej imel grob in to potrdili so sinovi Hetovi.

Drugi primer iz knjige o Rut, poglavje IV.

Po pogodbi z Efronom izšel je zakon, po katerem je bil zabranjen odstop nekega nasledstva tujcu in če bi bil tudi daljši sorodnik, razun v slučaju, da se je bližji sorodnik odpovedal temu nasledstvu.

Elimeleh, Nojemin mož, rodil je ž njo dva sinova, Heliona in Mahalona, od katerih se je jeden oženil z Ruto. Elimeleh in oba njegova sina umrla sta v deželi Moavski, ne da bi bili zapustili za saboj poroda. Nojema, udova Elimelehova, in Ruta, njegova sinaha, povrnili sta se v Betlehem, od koder je bil rodom Elimeleh in kjer je imel njivo. Elimeleh imel je v Betlehemu dva svoja sorodnika, od katerih mu je bil jeden za jedno koleno bližje v rodu; prvemu bilo je ime Voz in ker je imel namero, da nakupi njivo Elimelehovo, gre pred mestna vrata in tu sede.

„Ko vidi pri vhodu onega ožjega rojaka, pozove ga po imenu in pravi: Pojdi sem in sedi tam. In oni pride in sede. Po tem vzame Voz deset izmed mestnih starešin in pravi: posedite tam.

Ko so posedli, prične on takole govoriti svojemu rojaku.

Nojema, katera se je vrnila iz dežele Moavske, hoče prdati jeden del njive našega rojaka Elimeleha. Zato hočem, da javim tebi in pravim ti: vzemi njivo pred onimi, kateri sede tam in pred starešinami mojega naroda; ako češ odkupiti, odkupi, ako nečeš, povej mi, da znam, ker razven tebe nimam tu bližjega sorodnika, kateri bi odkupil, a po tebi pojdem jaz. A oni reče: jaz hočem odkupiti. A Voz pravi: Oni dan, ko vzameš njivo iz roke Nojemine, treba, da vzameš tudi Ruto Moavko, ženo umrlega, da povzdigneš ime umrlemu in nasledstvo njegovo. Tedaj pravi oni drugi: ne morem odkupiti, da ne vgasnem nasledstva svojega, odkupi ti, kar bi trebalo, da odkupim jaz, ker jaz ne morem odkupiti.

Bil je pa od davna običaj v Izraelu gledé odkupljenja in zamenjavanja, da bi vsaka stvar bila trdna in veljavna, da izuje jeden svoj čevelj in ga da drugemu in to bila je svedočba v Izraelu. Sedaj torej oni ožji rojak pravi Vozu. Izuj svoj čevelj, glej, jaz sem svojega izul. Voz sluša in reče starešinam in vsemu narodu: vi ste priče danes, da sem kupil iz roke Nojemine, kar je enkrat bilo Elimelehovo in kar je enkrat bilo Helionovo in Malahonovo; in da sem vzel za ženo Ruto Moavko, ženo Malahonovo, da povzdignem ime umrlemu izmed njegovih bratov in v mestu njegovem; vi ste danes priče.

Ves narod, kateri je bil na mestnih vratih in starešine so rekli: priče smo. Da, da, gospod, žena, katera pride na tvoj dom, bodi kakor Rahela in Lija, kateri obe sta sezidali dom Izraelov; bodi v izgled vrline v Evfrati in proslavi naj ime svoje v Betlehemu! In od semena, katero ti dade gospod od te žene, postane naj dom tvoj kakor dom Faresa, katerega je rodila Tamara Judi.

In tako vzame Voz Ruto sebi za ženo; in ko sta se poročila, dal jej je Gospod, da je spočela in rodila sina.

In rekle so žene Nojemi: blagoslovljen bodi gospod, kateri te ni pustil danes brez naslednika, da se njegovo ime slavi v Izraelu! On ti bode dušo utešil in bode podpora starosti tvoji.

ker ga je rodila sinaha tvoja, katera te ljubi in katera je bolja nego sedem sinov.

In Nojema je vzela dete in je položila v svoje noroče in bila mu je pestunja. A sosede njene veselile so se deteta in rekle: rodil se je sin Nojemi in imenovale ga Ovidom. Ovid bil je oče Jeseja, očeta Davida, od katerega se je rodil Josip, zaročenec device Marije.

In tako se je zgodilo, da je pogodba prodaje Elimelehove njive dala povod rojstvu kralja Davida, od kojega se je rodil naš izveličar Jezus Kristus, rojen v Betlehemu, mestu kralja Davida.

Tretji primer iz knjige proroka Jeremije, poglavje XXXII.

Jeremija, kateri se je nahajal za vladanja kralja Nabukodonozorja, v ječi v Babilonu, pripoveduje takole — kako je kupil neko njivo od nekega svojega stričnika.

„Prišel je gospod in pravi:

Anameilo, sin Saluma, tvojega strica, pride k Tebi, da ti pravi: kupi mojo njivo, katera je v Anatotu, ker ti imaš po sorodstvu pravico, da jo kupiš . . . Jaz sem razumel, da se to godi po naredbi Gospodovi. In kupil sem od Anameila, sina strica svojega, to njivo, katera je v Anatotu, in izmeril sem mu novce, sedemnajst možnjev srebra.

Napisal sem pogodbo in zapečatil in vzel svedoke in izmeril novce na meri. In vzel sem pogodbo o kupu, zapečateno po zakonu in naredbah, ter jo dal Baruhu, sinu Nirije, sina Mahasijina, pred Anameilom svojim stričnikom in pred svedokoma, katera sta se podpisala na pogodbi o kupu in pred vsemi Judi, kateri so sedeli v veži temnice. In zapovedal sem Baruhu pred njimi, rekoč:

Takole veli Gospod nad vojskami, Bog Izraelov: vzemi ono pogodbo, pogodbo o kupu, zapečateno in ono drugo odprto in vrzi ju v prsteno posodo, da se dolgo časa vzdrži. Ker tako veli Gospod nad vojskami, Bog Izraelov: če se bodo kupovale hiše in njive in vinogradi v oni deželi.“

Prinašamo iz glasovitega Pastoretovega dela o zgodovini zakonodavstva (*Hist. de la législation*) sledeči obrazec ženitne pogodbe pri starem židovskem narodu. Ta obrazec je jako za-

nimiv radi čudne zmesi nekih načel prave nравstvenosti, katere navaja o svetih dolžnostih dobrega soproga napram svoji soprogi z nekimi, katere sram v naši dobi očitno zavrača.¹⁾

Le-ta obrazec slove:

„Dne . . . meseca . . . leta . . . po našem računu, pravi Salomon, Davidov sin, Raheli, Simonovej hčeri, katera je devica: „Bodi moja zaročnica po Mojzesovem in Izraelskem zakonu, in jaz imeti hočem, po Božji volji, vsaki obzir proti tebi, hočem te spoštovati, skrbeti čem za tvoje vzdrževanje, za tvojo hrano, za tvoje obleke, po običajih židovskih soprogov, kateri pristojno spoštujejo, vzdržujejo, hranijo in oblačijo svoje žene. — Za ceno tvojega devištva dajem ti dvesto zusimov, kateri znašajo petindvajset srebrnih dinarov, katere ti zakon določuje. Razven hrane, obleke in vsega, kar boš potrebovala, obečam poleg tega še, da ti plačam ženitni dolg po običaju vseh narodov na svetu. A Rahela privoljuje, da bode Salomonova zaročnica, kateri s svojim popolnim zadovoljstvom dodaje svoto . . . Dobra, katera donaša žena, cenijo se, da znašajo . . . Mož priznava, da je je vse prejel, da je ima v svoji oblasti, da jim je varuh in prevzemnik, kar izjavlja s temi besedami: Jaz prevzamem v svoje varuštvo in jamstvo vsa dobra dote in druga, katera je donesla moja žena, ali katera bi mogla pozneje dobiti, bodisi povečanjem dote, ali na kak drugi način. — Ne samo za se, ampak tudi za svoje naslednike in dediče zavezujem vse, kar imam dragocenostij, kar posedujem pod nebom, kar bodem kedaj posedoval, premičnine in nepremičnine, da služijo kot zastava in hipoteka bodisi doti in stvarjem, donešenim prigodom ženitbe, bodisi pozneje pridobljenim in povečanju dote same, in katere bi mogla moja zaročnica pridobiti za mojega življenja ali za moje smrti. — Podvržem tudi plašč, kateri pokriva moja pleča. Obvezujoč se na vse to, obečajoč, da hočem to izvršiti, storim to ne, da bi dosegel sam sklep pogodbe in če bi mi tudi donašala koristi, katerim se odrekam, ampak iz kreposti in rednega posledka ženitnih pogodb, kakor so pri Izraelcih v navadi pri izročitvi in

¹⁾ Ako želi kdo spoznati oblike, katere uporabljajo Židi po svojem razpadu v oporokah, posojilnih in drugih pogodbah, naj vpogleda „Mischni“ ali „Misni“, katera zadržuje sestavo celega židovskega prava, njihovih obredov, njihovih starin in njihovih ustnih zakonov.

pravilih naših rabinov blagega spomina. — Da bode to med nami čvrsto in stalno, podpisali smo ta spis preje omenjenega dne. meseca in leta.“

Izmed razmotrivanj, katera se nahajajo gledé tega obrazca, nanaša se jedno na plačilo devištva. „Zakaj bi se cenila nedolžnost — dodaje Pastoret — v najsvetejem in najvažnejem trenutku življenja? In katero ceno pa se jej da? Ali ni to žalitev kreposti in nrvastvenosti? In kaj je obet plačati ženitni dolg ženi, kakor store to vsi narodi na svetu? Je li bilo treba take obveze, da se izreče na tak način in da se mora izreči?“

Mislimo vender, da navedeni obrazec ne zaslučuje, da se strogo graja. V njem rabljeni zlog odgovarja naravi iztočnika in vsakdo ve, da so nekatere besede, katere so v sedanjem običaju našega govora nepoštene, bile v neki dobi najpošteneje, ker so bile popolnoma družega pomena. Nikdar ni pozabiti načela: *Distingue tempora et concordabis jura*.

Tudi pri Grkih, kateri so nam zapustili nekoliko zelo starih listin, kakor je oporoka Epitekte, spartanske vladike in odlomki, katere nam je ohranil Laertija, ter oporoke Epikura, Platona, Teofrasta in Sikona, kakor tudi ženitne pogodbe med Teagenom in Izmeno, hčerjo Filokteta, torej tudi pri Grkih obstajali so pisarji. Kot javni služabniki bili so dolžni sklepati in shranjevati pogodbe za dokaz sprejetih obvez. Aristotel omenja v šesti knjigi svoje „Politike“ naštevajoč javne stanove, tudi tega, napravljenega v nekaterih republikah, da zapisuje razsodbe in pogodbe; na drugih krajih bila sta pa ta dva stanova razdeljena ter je jeden uradnik zapisaval razsodbe, a drugi pogodbe.¹⁾

Ta pisarski stan bil je v Grkih v velikih časteh, kakor to izhaja iz sledečega pasusa Kornelija Nepota v životopisu Evmena Kardijanskega: „Itaque cum habevit ad manum scribae loco: quod multo apud graecos honorificentis est quam apud romanos“ in kar nam potrjuje učeni Tiraquello v svojem traktatu de moribus gentium, v poglavji 5., št. 83, kjer pravi: „Ad scribae officium apud Graecos solum admittebantur qui honesto loco,

¹⁾ Govornik Eskin, kot bivši sodni pisar, spajal je v sebi oba čina, o katerih pravi Aristotel, da sta bila v nekaterih grških republikah razdeljena.

fide et industria cogniti erant, cum necesse esset omnium consiliorum eos esse participes.“¹⁾

Atenčani sklepali so včasih svoje pogodbe tudi v prisotnosti drugih javnih oseb, kateri so se zvali, kakor v Rimu argentarii, *τραπεζίται* to je bankirji in menjalci, kateri so trgovali z novci in ob enem vodili posle pojedincev.²⁾

Pri Rimljanih nahajamo za časa republike več oseb, katere so imele nalog, da sestavljajo in urejujejo spise in pogodbe. Bili so to takozvani *exceptores*, *actuarii* in *notarii*³⁾

¹⁾ Vender spoštovanje Grkov napram piscem ni bilo toliko, kakoršno so imeli napram darovitim govornikom, na primer odvetnikom, kateri so bili povsod, v vsaki dobi in v vsaki deželi zelo čislani. To nam je tudi razlog, zakaj je toliko znanih pisateljev razpravljalo o odvetništvu. Izmed mnogih je dovolj, ako omenjamo: Bucher d' Argis (*Hist. abrégée de l'ordre des avocats*); D' Aguesseau (*Discours sur l'indépendance de l'avocat*); Dupin (*Profession d'avocat*); Fournel (*Hist. des avocats au parlement du Paris*); Monteluc (*Revue du droit international*, 1872; Billecscq (*Discours sur la profession d'avocat*); Husson (*De advocato*); Blanquel (*Eloge et devoirs de la profession d'avocat*); Biarnoy de Merville (*Régle pour former un avocat*); Ramdohr (*Ueber die Organisation des Advocatenstandes in monarchischen Staaten*); Schlevoigt (*Der deutsche Advocat*); Lever (*Ueber den Advocatenstand*); Seybold (*Magistratur und Advocatur*); Steinacker (*Die Aufgabe des Advocatenstandes in constitutionellen Staaten*); Giuvianti (*L' arte forense*); Zannardelli (*L' avvocatura*), itd. — Italijanske občine so posebno tekmovale, da dajo odvetnikom časti in privilegije, katere časti in privilegije se nahajajo v statutih do konca preteklega veka (*Sclopis, Storia della legislazione italiana*, knj. II. in III.). Dovolj je, ako omenjamo, da so mestni statuti v Milanu podeljevali odvetnikom privilegij, da si plačajo svoje pristojbine preje kakor vsak drugi upnik njihovih klijentov, da so prosti javnih davkov in vojaške službe (*Salgado, Labyr. cred. cap. 9 Nr. 18*), da imajo pri javnih svečanostih mesto takoj za starešinskim stanom in da imajo jedini pravico nositi plašč in da podeljujejo pravoslovno doktorstvo (*Coll. decr. colleg. Jurisc. mediol.*).

²⁾ Schönau, *Griechische Alterthümer*, III. Aufl., I. Bd., S. 562; Rein, *Handbuch der römischen Antiquitäten*, III. Aufl., S. 62; Ferzo, *Dizionario del diritto comune e veneto*, tomo ultimo, pag. 322, pri besedi *Nodaro*.

³⁾ Nekateri, kakor odvetnik Limenio Stroppa (*Repertorio della Legge sul riordinamento del notariato in Italia*, s. 7) mislijo, da je beseda *notarius* nastala iz hebrejske besede *natar*. To se nam pa ne zdi pravo. Rimljani, kot narod, niso imeli neposredno nobene dotike s Hebrejci do Tompejeve vojske v Palestini, katera je postala l. 63. pred Kristom, rimska

kateri poslednji bili so tako imenovani radi tega, ker so tudi oni, kakor hebrejski pisarji, pisali z znaki skoro tako kakor današnji brzopisci (stenografi). „Notas qui didicerunt“, pravi sv. Avgustin (knj. 2. De doctrina Christi), „proprie notarii appellantur.“

Notarii imenovali so se tudi cursores po brzini svojega pisanja, katera je dala tudi povod distihu Marcijala:

„Currant verba licet, manus est velocior illis,
Nondum lingua, suum dextra peregit opus.“

Lib. XIV., N. CC VI.

Tudi Seneka, spominjajoč se v devetdeseti svoji epistoli beležnikov, pravi: „Celeritatum linguae manus sequitur.“

A v Digestah (XXIX, 1, 40) čita se: „Titius miles notario suo testamentum scribendum notis dictavit, et antequam litteris praescriberetur vita defunctus est.“ Beležke (notae), o katerih je tukaj govor, bile so včasih prosto naznačenje početnih črk besede, a včasih skrajšane besede, katere so imele svoj dobro znan pravni pomen (Srv. Justin. Dig. Epist. 22). Tako so na pr. črke I. T. C. značile: intra tempus constitutum, a črke C. R. C. P. značile so: cuius rei causa promittit. Te beležke (znake) prepisovali so prepisovalci imenovani librarii, a tudi calligraphi.

Teh beležkov bilo je, kakor nam pripoveduje Muratori v svoji dvanajsti razpravi o talijanskih starinah, do 5000 raznega pokrajina, pod upravo procurator-ja. Sploh vsi narodi na zapadni obali male Azije, kateri so govorili hebrejski, aramajski, sirski ali drugi semitski jezik, podvrženi bili so še le poslednja leta pred in prva leta po Kristu. Ni torej misliti, da so Rimljani od teh narodov prisvojili si besedo natar in jo premenili v notarius. Ko so Rimljani prevzeli kulturo narodov na vzhodu, imeli so, ako ne besedo notarius, vendar že besedo nota, katera je grškega izvira, ali še bolje, grška. Rimljani prišli so v dotiko z grškimi naselbinami in z grško kulturo v južni Italiji (Magna Graecia) početkom četrtega stoletja po sezidanju Rima. A vpliv grški v Laciju je prestar, kar tudi dokazuje ustava Servija Tulija, začetek rimskih ludi, obred sibilnih knjig itd. Beseda nota jednaka je po izviru z grško $\gamma\omega\tau$ od $\gamma\omega\sigma\tau\alpha\omega$ ($\gamma\epsilon\gamma\omega\sigma\tau\alpha\omega$, kjer $\gamma\epsilon$ samo ojačava) ali koren $\gamma\omega\tau$ splošen je jednemu in drugemu bratskemu jeziku indogermanskega stebila, grškemu in latinskemu. Od korena $\gamma\omega\tau$ so Rimljani napravili besedo nota in s substantivnim dodatkom rius besedo notarius, da označijo ž njo onega pisarja, onega uradnika, kateri se je posluževal $\gamma\omega\tau$.

pomena. Nekateri pisatelji med njimi tudi Polidor Virgilij, pripisujejo njihov izum Tuliju Tironu, osvobojenemu robu Marka Tulija Cicerona, a drugi nasprotno, kakor Dijon, mislijo, da je je izumil Marcenas. O teh točkah govorita Valerij Probus in Gruter. — (Carpentier, *Alphabetum Tironianum*, Lutetiae, 1747; Vaines, *Dictionnaire raisonné de Diplomatie*, V. Notes, t. II, Paris, 1774, S. 127—133); Dion Cassius, LV, 7; Gruterus, *Inscriptionum Romanorum corpus absolutissimum*, t. II, Heidelbergae, 1616; Notae Romanorum veterum quibus litera verbum facit; Nicolai, *De siglis veterum*; Mabillon, *De Re Diplomatica libri VI*, cap. 11, §. §. 5, 16, 12 et lib. V; Padi, *Programma di paleografia*, t. I, Firenze, 1883, S. 34; Bauby, *Étude sommaire des origines et de l'histoire du Notariat français*, S. IX.).

Omenjeni spisatelji pravnih listin bili so robovi publike: erant servi, quia scribendum operas locabant (Lampridius v Aleks. Severu; Loyseau, *De officiis*, lib. II, cap. Nro. 15; Cujaccio, *Not. in Lib. VIII. Cod. vol. X*, col. 704 B). Oni so mogli sklepati pogodbe in sprejemati obveze za drugega: Servus ut acquirere, ita etiam stipulare pro domino potest, est servus communis cuique dominorum. Nalog, kateri so vršili, ni imel nobenega javnega značaja, a listine, katere so sestavljali, ostale so, čeravno so bile podpisane po svedokih, zopet proste privatne listine.

Pri Rimljanih bili so tudi takozvani argentarii ali nummularii, kateri so se tudi imenovali mensarii, po mizah ali klopeh, katere so namestili v forum. Bili so le-ti, kakor naši bankirji ter so pridobivali posameznikom denarja na upanje in sprejemali dolžna pisma, katera so se sklenila po njihovem posredovanji ali v njihovi navzočnosti. Ime in priimek dolžnikov vpisavali so v svoj dnevnik imenovan Kalendarium in se je jednostavna zabeležba imenovala: Litterarum seu nominum obligatio. Ta način nagodeb je ostal zapuščen za Justinijanove dobe (Just. litt. 22, lib. 3 in princip.) V ta kalendarij zapisavali so se „singulis kalendis“ obresti, katere so prvega vsacega meseca dotekle. Ta dnevnik smatral se je pri sodišču popolnoma verodostojnim, toda, kakor trdi Cujaccio v zak. 11, ad Leg. Aquill. argentarij bil je dolžan, da ga brižno čuva in nosi v pregled vdeležencem v onih točkah, katere so se na nje nanašale.

Nekaj temu podobnega, toda v mnogo manj razviti obliki, nahajamo v tabelionih (συμβολαιογραφοι), imenovanih tudi *nomici* to so *juris studiosi*, ki se pojavljajo že za dobe Ulpijanove. O njih pravi Firmicus: „litteris quaerunt vitae subsidia, civitatum contractus scribing, omnes civium tabulas conficiunt“. Imeli so torej ravno isti nalog, kateri so opravljali *exceptores*, *actuarii* in *notarii*, kateri so se preobrazili še le v četrtem in petem stoletji. In res, kakor opomni Savigny, in njemu jednako tudi Conti, v tej dobi označujejo se z imenom *exceptores* pisarji in tajniki vseh javnih uradnikov (Const. 17 Cod. Theod. De div. off. XII, 1 — Const. 151. Cod. Theod. De decur. XII, 1 — Const. 12, § 1 Cod. Just. De prox. sacr. scrip. XII, 19), z imenom *actuarii* označujejo se neki državni uradniki, kakor se misli, nižje vrste (Const 7 in 9 Cod. de Numer. Actuar. et Chartul. Adjutor etc. XII, 50), in z imenom *notarii* odlikovali so se pisarji carske pisarne.

Tabelioni, tako imenovani, ker so pisali svoje akte na lesene tablice, obložene z voskom¹⁾ bili so, kakor tudi *exceptores*, *actuarii* in *notarii* izvežbani v pravu, ali vender svobodni ljudje: „Tabelliones, pravi Peretius (ad tit. X. lib. X, cod. Just.) erant liberi homines et potebant ad decurionatum adspirare“.

Treba je razločevati, kakor dobro opaža Gothofredus, tabelione od tabelarijev . . . : „male tabularii cum tabellionibus a multis confunduntur“. „Tabellio, pravi Cujaccio (Lib. VIII, Cod. vol. X. col. 74 B) is est, qui ex mandato partium contrahentium contractus conscribit et partibus edit“. — „Tabeliones, pravi Peretius (loc. cit.), circa privatorum conventiones versabantur easque in instrumentum publicum referebant et auctoritate donabant, prout hodie faciunt notarii publici“.

(Dalje prihodnjič.)

¹⁾ Znano je, da so rabili Rimljani, kakor ostali narodi iz prva, za svoja pisma lesene in slonokoščene tablice, katere so bile včasih obložene s voskom, kakor tudi s palmovim listjem ali z drugo rastlinsko skorjo ali z živalsko kožo, mnogo pogosteje pa z rastlinskim listom tako imenovanim papirom, kateri v izobilji raste po misirskih močvirjih, ponekod tudi s kožico od ovce, janjca ali kozla, katero so pripravljali v Pergamu, od koder se je tudi imenovali pergamen.

